

Кенжеғали САҒАДИЕВ,
академик.

АБАЙ ӘЛЕМІ

Ұлы ақын, кемеңгер философ, ғұлама ойшыл, тамаша композитор, гуманист, қазақ халқының ХІХ ғасырдағы Ренессанстық оянуының ең жарқын жұлдызы Абай біздің шын мәніндегі шексіз мақтанышымыз, биік мәртебеіміз.

Абайдың бір өзі – тұтас әлем, шешілмеген жұмбақ, тұңғыық мұхит, игерілмеген ғарыш. Оқып қаралық:

*Жүрегіңнің түбіне терең
бойла,
Мен бір жұмбақ адаммын,
оны да ойла!*

Ойланып көріңіз. Жүрегіңіздің түбіне терең бойлап көрдіңіз бе – көрсеңіз Абайдай жұмбақ адамның сырына үңіліңіз. Абай және:

*Өлең, шіркін – өсекші,
жұртқа жаяр,
Сырымды тоқтатайын айта
бермей, – дейді.*

Алыпты алып таниды. Абайды алғаш қазақ даласында Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатов танытқан. Және бір алыбымыз Мұхтар Әуезов Абай төңірегінде өлмейтін-өшпейтін мұра жазып қалдырды. Осылайша Абайтану ілімі басталғаны тарихи шындық. Енді әлемдік Абайтанудың негізі қаланғанының куәсі боп жүрміз.

Осыдан біраз жыл бұрын Абайдың 150 жылдық мерей тойын тойлау туралы ЮНЕСКО-ның арнаулы шешімі шыққанын да білеміз. Бұл құжат даналыққа тағзым етудің, адам рухының ұлылығын бағалаудың бір белгісі еді. Сөз жоқ, Абай қазақ даласындағы жаңалық атауының жаршысы бола алған адам. Оның гуманистік идеялары адамзаттың ең биік мұраттарымен үндесіп, қазақ халқының қоғамдық ой-санасына айрықша ықпал

етті. Абайдың өлмес өнері мен өміршең ойлары бүгінгі өміріміздің де алтын арқауына айналғаны қашан! Өйткені дәл қазір қазақ халқының өткен тарихын да, бүгінгі егемендік алған келбетін де осы бір асқар таудай тұлғасыз елестету мүмкін емес. Бүгінгі адамзаттың даму барысында дербес Қазақстан халқының өз орнын танып-түсіну үшін, сөйтіп әлемдік мәдениет аясында өзіндік қадір-қасиетін арттыру үшін Абай сияқты ұлы тұлғалар қашан да рухани бағдар болып қала бермек.

Абай – әлемдік тұлға. Ол өз халқының мұң-мұқтажын, мәдениетін, қоғамдық ой-санасын, көркемдік ізденістерін мүлдем жаңа сапаға көтерді. Сонымен бірге оның арман-аңсары (идеялы) бүкіл адамзаттың ең биік асыл мұрағаттарымен де үндесіп жатыр. ХХ ғасырда кез-келген қоғамның парқын, түптеп келгенде, адам сапасымен өлшеу үрдісі бірінші кезекке шықты. Бұл тұрғыдан Абай көксеген «бүтін адам», Абай армандаған «толық адам» проблемасы ең озық ой-идея ретінде бүгінгі зерделі қауымды да бейтарап қалдырмайды. Абайды тану арқылы бір өз болмысымызды терең тани түсеміз. Өткен мен бүгінгінің парқын білеміз, болашағымызға сеніммен қараймыз.

Қазақ халқының дәстүрлі мәдениетінің қайнар бұлағынан

еркін сусындап өскен Абай сонымен бірге, Шығыс пен Батыстың көркемдік дәстүр мен философиялық ойлар игерген жан. Ол қазақ халқының өзге халықтармен рухани жақындасуын барынша күшейтуге оған талмас қанат бітірді. Өзі тал бесік – төл топырақ қосқанда үш бұлақтан нәр алған Абай дүниетанымы іс жүзінде шексіз. Шығыстың даналық ойлары мен классикалық әдебиетін, Батыстың мәдени жетістік әдеби үрдістерін даналық игерген Абай мұрасының бізге берер тағылымы – дүниенің алтын сырлы екендігі және оны тұтастай ұғынудың қажеттілігі еді. Оның дүниетанымында философия мен поэзия, философия мен көркем ой түйіндері іштей қабысып жатады. Абай бұл ретте жалғыз емес. Абай алдында да Абай еліктірген, рухани бірлікке басқан қазақ табиғатында ұлағат тарихи тұлғалар баршылық. Соның бірі Отырардан шыққан және кезінде Шығыстың екінші ұстазы атанған алғашқы кәсіпкер философ, ғұлама Мұхамед Ахмед Насыр әл-Фараби. Осыған орай «әл-Фарабиден Абайға дейінгі тарихи рухани сабақтастық зерттеу бүгінгі күннің келесі мәселесі. Байқаған кісі екі ғұлақ ойшылдың философиялық идеялары арасында терең үндестікті аңғарар еді. Абайдың ақындық және философиялық шеберлігінің басты қайнар көзі Шығыс ақындары мен

ойшылдарының құнды идеялары мен принциптері ғой. Бай араб мәдениеті және арабтық-мұсылмандық философиялық ой әл-Фараби мен Абайды байланыстырар ортақ рухани бастауға арналған. Абай жырлайтын адамның сұлулық пен бақытқа, әсемдік пен ұлылыққа ұмтылуы және жетуі сияқты идея әл-Фарабидің әлеуметтік-этикалық ілімінен бастау алады. Сондықтанда ма екен даналықтың өлшемі болып есептелетін Абайды былайғы жұрт оның ақындық және рухани мұрасын халқымыздың ұлттық энциклопедиясы деп те орынды атайды. Осы реттен де ұлттық идеяны игеру мен іске асыру қазіргідей өтпелі кезеңді басынан кешіріп отырған қазақ ұлтының, бүкіл қазақстандық

отандастарымыздың басты идеялық бағдары болмақ.

М.О.Әуезов айтқандай, «Ұлттық және бүкіл адамзаттық мәдениеттің үш түрлі мол арнасы данышпан ақынның творчестволық ісіне рухани азық болды. Абайдың бүкіл ой-қиялына, әлеуметтік, ақындық ісіне дем беріп, шапағаты нәр алған арнаның бірі – халықтың өзі жасаған, ауыздан ауызға тараған, баспа жүзінде сақталып келген қазақтың бағзы замандағы халық мәдениетінің бай мұрасы... ақындығына рухани дем беріп, азық болған екінші арна –

Шығыс мәдениетінің тамаша мұрасы, араб-иран және түрік халықтарының классикалық поэзиясы, үшінші арна – орыс мәдениеті, Еуропа мәдениеті». Кезінде Әлихан Бөкейханов: «Қырда жоғалатын қазақ ақыны Абайды тапқан Михаэлис!» деп тегін айтпаған. Абай Михаэлис арқылы орыстың Пушкинін, Лермонтовын, Толстойын таныды. Айрықша айтатын жайт, Абайдың дүниетанымы мен философиясын қалыптастыруда Шығыстың рухани қазынасының, әсіресе бай парсы әдебиеті мен мәдениетінің ықпалы мен әсері басқа да екі арнаға қарағанда басымырақ болды. Ол араб пен парсының батырлық дастандары мен жырларын, әлемге әйгілі ақындарының құнды туындыларын, ат-

генде осы адамның дүниеге деген түбегейлі қатынасының дағдарысы. Осы қатынасты түбірінен өзгертпейінше біздер дағдарыстан айрылмаймыз.

Тіпті мына бір өлең шумағында Абай қазіргі біздермен үндескендей, оларға барлық ішкі сырын атқарып тастағандай:

*Жүрегімнің түбіне терең
бойла,*

*Мен бір жұмбақ адаммын,
оны да ойла.*

*Соқтықпалы, соқпақсыз
жерде өстім,*

*Мыңмен жалғыз алыстым,
кінә қойма!*

Әрбір адам өз халқы үшін қызмет етеді. Сондықтан ол халқының алдында жауапты. Адам өзінің рухани жағынан мейрімді, қайрымды, иманды, еңбек сүйгіш болуы қажет. «Адал еңбек, мал таппақ, жұртқа жақпақ», – дейді Абай. Адал еңбек адамның жан дүниесін табандылыққа, өжеттілікке, алғырлыққа, кәсіпкерлікке, мейірімділікке баулиды, ал оның қадірін білмейтін салбөксе жалқаулар көбіне жануар сияқты ішіп-жегенді ғана көздейді. «Еріншектік – күллі дүниедегі өнердің дұшпаны. Талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік – бәрі осыдан шығады». Қысқасы, ғұлама философ-ақын еңбекті байлық пен игіліктің қайнар көзі, адам қызметінің ең биік өлшемі, халқына, Отанына жалықпай қызмет етудің, оның ұлттық

мүддесін жүзеге асырудың, ар-намысын қозғаудың басты көрсеткіші деп білді.

Адамның рухани жағынан жетілген тұлға ретінде қалыптасу процесінде еңбектің, өскен ортаның және тәрбиенің атқаратын рөлі айтарлықтай. Әсіресе, әрбір адам өзін-өзі жүйелі түрде тәрбиелеп отыру бұрын да және қазіргі заманда да өте қажет. Ол жөнінде Абай: «Егерде есті кісілердің қатарында болғын келсе, күнінде бір мәртебе, болмаса жұмасында бір, ең болмаса айында бір – өзіңнен өзің есеп ал. Сол алдыңғы есеп алғаннан бергі өміріңді қалай өткіздің екен, не білімге, не ахиретке, не дүниеге жарамды, күніңді өзің өкінбестей қылықпен өткізіппісің. Жоқ, болмаса, не қылып өткізгеніңді өзің де білмей қалыппысың?». Осы жерде Абай адамның өзін басқалардың сын көзімен қарап, істеген ісіне бағалық талдау жасауға, өзінің күнделікті іс-қимылына өзі сын көзбен баға беруге, өзін-өзі қатал тексеруден өткізуге шақырады.

Сонымен қатар Абай адамның тұтыну мәдениетіне айтарлықтай көңіл аударады. «Әрбір жақсы нәрсенің өлшемі бар, өлшемінен асса – жарамайды. Өлшемін білмек – бір үлкен керек іс... Ішпек, жемек, кимек, күлмек, көңіл көтермек, құшпақ, сүймек, мал жимақ, мансап іздемек, айлалы болмақ, алданбастық – бұл нәрселердің бәрінен де өлшемі бар». Сол өлшемнің шамасын

ұяттылық пен арлылық анықтауға болады. Осындай сезімі бар адам қанағатшыл кісі болмақ, ал қанағат қарын тойғызады.

Абай имандылық және адамгершілік идеясын өмір бойы ту етіп көтерген ұлы философ-ақын. Оның пікірінше, еңбек адамды бостандыққа, байлыққа, іскерлікке, бақытқа жетелейді. Игіліктерге қол жеткізер еңбек, оның өнімдерін дұрыс иемдену, бейбіт өмір және әлеуметтік тұрақтылық, халықтар арасындағы ынтымақ пен достық, қайырымдылық пен әлеуметтік әділ, білім мен ғылым салтанат құрған қоғам ақынның әлеуметтік арманы, мақсаты болды. Ол былай дейді:

Дүние де өзі, мал да өзі

Ғылымға көңіл берсеңіз.

Абайдың пікірінше, әрбір азамат үшін үлкен бақыт – халықтың қайғысы мен ауыртпалығын өз иығына көтеріп, оған барынша мол пайда келтіруде. «Өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін оттаған хайуанның бірі боласың, адамшылықтың қарызы үшін еңбек қылсаң, алланың сүйген құлының бірі боласың».

Сонымен, ұлы Абайдың рухани, даналық мұрасы терең мағыналы философиялық идеяларға толы. Оның адам туралы біртұтас философиялық ілімі Батыстағы Л.Фейербах пен Н.Чернышевский сияқты ғұламалардың антропологиялық концепцияларынан жоғары тұрған ілім. Әрбір хакім, оның

пікірінше, міндетті түрде әрі ғалым, әрі философ, ал әрбір ғалым немесе философ – хакім емес. Ендеше, данышпан Абай хакім болып есептеледі. Яғни, әрі ғұлама ғалым, әрі ғұлама философ-ойшыл.

Абайтану – бұл қазақты, адамды тану, қазақ халқын тану. Өзімізді өзіміз тани отырып, өзімізді басқаларға, әлемге таныту. Сөйтіп, халқымыздың ұлттық сана-сезімін оятып, оны қайта жаңғыртып, іштей біріктіріп, басқа ұлыстармен, ынтымақта болып, әлеуметтік серіктестік арқылы орнықты демократиялық даму болып табылады. Бұл біздің Абай атамыз салып берген даңғыл стратегиялық бағытымыз.

Сайып келгенде, Абай тұлғасы оның даналығында, даналықты иемденген қайратында ойының тереңдігінде және батылдығында. Оның рухани кеңістігі өз халқының әлеуметтік кеңістігімен шектелмей, бүкіл адамзат тарихымен, Батыс пен Шығыс мәдениеттермен тоғысты және тілдесті. Абайдың өмірлік ұраны: «Жүрегіңе сүңгіде, түбін көзде. Сонан тапқан – шын асыл, тастай жүрме», яки табандылық пен талаптылық, татулық, жолдастық, сыйластық, кәсіптік, икемдік.

Сайып келгенде, адамтанудың негізінде мынандай үш бірдей идея жатыр: «адам бол», «адамгершілікке жол тап», «адамдық абыройды сақта». Ақыл, жүрек, қайрат сияқты

адамдық қасиеттерді қатар ұстаған Абай сынды ғұлама тұлға бүгінгі күні біздер үшін зор мағынаға ие болып отыр. Ол адамның табиғатына, руханилығына, әлеуметтігіне баса назар аударды. Сондықтан да Абайдың рухани және ақындық мұрасын терең игеру және оны әрбір адам өзінің бойына терең сіңіру біздерге, қазақтарға үлкен міндет.

Абайдың рухани мұрасы арқылы ХІХ ғасырдың екінші жартысындағы тәуелсіздік пен егемендікке ұмтылған қазақ халқының тағдыры мен тауқыметі анық көрінеді. Ғұлама тұлғалар әрқашанда көптеген тарихи дәуірлердің, ендеше біздің де өмір сүріп отырған өтпелі кезеңнің де замандасы, тірегі, рухани кеңесшісі болмақ. Абайдың ұлылығы мен данышпандығы осында. Оның тұлғасы жан мен тән сұлулығының, зерде мен парасат шоқтығының жарқын бейнесі, тәңір берген салт-дәстүрге негізделген қабілет-қасиеттердің тұтастығында. Данышпан Абайды өмірге келтірген қазақ халқы да данышпан халық, ендеше, оның келешегі өте зор, өркениетті қазақ мемлекеті болмақ.

Міне, осындай жалпы адамзаттық ақыл-ой мәдениеттің ең биік асқарынан көрінген, ғұлама синтез тұлға Абай әлемдік ғұламалармен бір қатарда тұр. Фирдоуси мен Физули, Сағди мен Низами, Хафиз

бен Науаи, Байрон мен Гете, Пушкин мен Лермонтов... Міне, бұлар Абай дүниетанымының, көркемдік әлемнің отау тікен ордасы, теңесер терезесі еді.

Иә, әдебиет халықтағдырынан, ел тарихынан тыс өмір сүре алмайды. Оның таңдаулы үрдістері қоғамның дамуына, әлеуметтік-саяси ой-пікірдің жаңа арнамен өркендеуіне әсер етпей қоймайды. Демек, әдебиеттің әлеуметтік-қоғамдық мән маңызын бұл арада дәлелдеп жатудың қажеті бола қоймас. Ал Абай сияқты дана тұлға осы бір процестің бел ортасында тұрғанымен ғана емес, сол қоғамдық ой-пікірдің соны сапада, мүлдем тың арнада дамуының ұйытқысы, алтын дінгегі болуымен айрықша құнды.

Абай Құнанбаев қазақтың жаңа жазба әдебиетінің негізін салушы. Абай шығармалары қазақ қоғамының ХІХ ғасырдағы тыныс-тіршілігінің, болмыс-бітімінің, қоғамдық қайшылығының бар шындығын асқан шеберлікпен алдыңызға жайып салады. Абай поэзиясы мен қара сөзінің ең басты кейіпкері өзін толық сезінуге, өмірдегі, қоғамдағы өз орнын жан-жақты білуге тиіс – Адам, Тұтас Тұлға. Бірақ бұған жетудің жолы алыс... Міне, Абай сөзімен айтқанда осы бір «Соқтықпалы, соқпақсыз жерде», бұлтарысы көп қиын жолда ақын даусынан бірде мұң-зар, бірде жарқын шаттықтың лебі еседі, бірақ

мейлінше мөлдір, шексіз рухани тазалық, осының бәрін де оқырманға үнемі серік болады.

Қазақ фольклоры мен бұрынғы дәстүрлі әдебиеттің бары мен нәрін өз бойына сіңіріп өскен Абай, сол әдебиеттің туын да әлемдік әдебиет тұғырына қондырған дара тұлға. Абай өмір сүрген ХІХ ғасыр қазақ халқының тарихындағы аса бір күрделі, қиын-қыстау мол кезең еді. Еркіндікке ұмтылу, ұлт-азаттық күрес, ағартушылыққа кең құлаш сермеу, адамзаттық ой-санаға қол созу – міне бұл ғасырдың қазақ халқының тарихындағы көрінісі осындай болмақ.

Құдіретті Абай сөзі осы бір дәуірде қазақ халқының арман-тілегінің, мұң-зарының айқын айнасы болды. Оның поэтикалық, ғақиялық мұрасы қазақ әдебиетінің тереңнен тартылған дәстүріне жаңаша сипат қосты. Ақын өзіне дейінгі бар рухани мұрағатты игере отырып, Шығыс пен Батыстан тел сусындап, әдебиет пен ақындық өнерге соны жаңалықтар қоса алды. Ол қоғамды артқа тартатын, адамды жарымжан ететін кемшілік атаулының бәріне қарсы күресті. Бұл күресте Абайдың басты қаруы сөз болды. Бұл сөз – асқан дананың, кемеңгер суреткердің жүрек жарды сөзі еді. Өзінің поэтикалық-философиялық шығармаларында Абай көшпелі қоғамдық болмысын мейлінше терең, шыншылдықпен сурет-

тей отырып, адамзат дамуының алдыңғы легінен ығысып, шетқакпай бола бастаған көшпелі қоғамды озық елдің қатарына қосуға, ең бастысы «жарымжан адамды» «толық адаммен» алмастыруға барлық күш қайратын, қасиетті сөзін аяған жоқ. Сонымен қатар ол көшпелі қоғамның да адамзат тарихында алар орны, өзіндік мәні барын да терең сезінді. Абайдың өлеңдерін оқығанда жылдың әр мезгіліндегі дала тіршілігінің тынысымен сіз де мархабат сезіммен дем алғандай боласыз.

Абайдың дара қайталанбас тұлғасын сезінбей тұрып, Абай поэзиясы мен қара сөздерінің көркемдік нәрі, кемеңгерлік қуатын, даналық сипатын тану мүмкін емес. Ақын тұлғасы оның поэзиясының айнасы. Абай – хакім, Абай – дана. Олай дейтініміз Абай шығармаларының мазмұны қазақ қоғамының шекарасымен шектелмейді, оның мән-маңызы жалпы болмыс атаулыға объективті түрде баға берудің үлгісі бола алады.

Бұл орайда Абай тек қазақ өлеңі мен поэзиясының шын мәніндегі реформаторы болып қана қойған жоқ, ол өзінің жаңашыл идеяларымен өз халқының дүниетанымына да айрықша ықпал етті. Абайдың еркіндікке ұмтылған рухы, биік гуманизмі, бай демей, кедей демей әр адамның жанына үңілген жан сыры, көреген ойы жеке

индивидтің жетер межесі, толысар мәресі болып қалмақ. Ал бұл нысана ұлт таңдамайтын, керісінше барлық адамдардың басын қосатын, адамзаттың ортақ-мақсаты екені шүбәсіз.

Абайдың артында қалған ғажайып зор мұрасына берілер баға, айтылар сөз уақыт шекарасын да, халықтар мен мемлекеттер шекарасын да еркін аттап, қанатын кең жая бермек. Парижде, Лондонда, Мәскеуде, Санкт-Петербуркте, Киевте, Ташкентте, Түркияда, Қытайда, т.б. көптеген елдер мен қалаларда өткен Абай күндері осының куәсі. Ал Қазақстанда, Алматыда өтіп жүрген Абайтану сияқты салтанатты ғылыми сессияларда Абай шекарасының жалпы адамзаттық деңгеймен өлшенетінін көрсетті. Бұл факті Абайға деген зор құрмет – Қазақстанға, – қазақ халқына, оның мәдени-рухани мұрасына көрсетілер құрметке айналғанының дәлелі.

Иә, Абай әлемі шексіз. Оның замана көшін түзу жолға бастайтын ғұлама ойлары әсіресе қазір бізге ауадай қажет. Әлемдік деңгейге көтерілген Абай мұрасының бізге берер тағлымы – бүкіл адамзат баласына тән құндылықтар мен игіліктерге талмай ұмтылу, барша халықтарды ортақ бір арнаға құятын үрдістерге шақыру. Бүгіндері Абайтану ілімі жаңа бір серпілістерді бастан кешіруде, егемен Қазақстанның өткені, бүгінгісі және болашағы

туралы ой-сананың қайта бір түлеп, барымыз бен жоғымызды сана сүңгісінен қайта бір өткізіп жатқан тұсымызда Абайдан үйренудің қажеттігін біз айрықша түсінудеміз. Ал ол сабақ – адам баласына жамандық келтірмеу, халықтар достығының байрағын мықтап ұстау, ғылымға, білімге ұмтылу, өзге халықтардың барлық саладағы озық, гуманистік жетістіктерін игеру болып шығады. Сондықтан да біз Абайды рухани көсем тұта отырып, бүгінгі егеменді тәуелсіз Қазақстанның да рухани-адамгершілік мұратын әлем жұртшылығына жария етеміз.

Рас, Абай әлемін біз әлі толық игеріп біткен жоқпыз. Осыдан болар, ұлы ақынның қазіргі ұрпақтары Абайды бүкіл әлемдік тұлға ретінде танытуда кемшін түсіп жатқан жақтары бар. Солай бола тұрса да, қазір біз өзімізді толғандырған талай сауалдардың жауабын Абайдан табудамыз. Уақыт өткен сайын жаңа ұрпақ Абайдың берер тағлымын, қуаты мол жүрек жылуын, қасиетті сөзімен етене жақын табыса бермек.

Абай мұрасының көкейкестілігі мен маңыздылығы да міне, осында.

Абайды дәл бүгін барша бүкіл қазақ халқының, күллі қазақ жұртының, Қазақ мемлекетінің кемеңгер идеологы деп қабылдау ләзім. Абай – халықтық ұстаз.

Бір кезде «Абайлаңыз, байқаңыз», – деп, Абай

сақтандырған кеселдер — сабырсыздық, арысыздық, еріншектік, арызшылдық, өсекқұмарлық, жалған мақтаншылық — ақынды өкіндірген өкініші көп өмірді қазақ халқы әлі де басынан кешіріп жатқаны жасырын емес. Ақын келер заман көк тұман деп, көкірегі қарс айырылса да, алдамшы өмірден біржолата түңіліп те кетпейді, келешектен үмітін үзбейді, «қайрат пен ақыл жол табар қашқынға да, қуғанға», — деп жігерді Қайраттан, парасатты Ақылдан, жақсылықты Әділеттен күтеді. Қиянатшыл дүниеден жүрегі қырық жамау болса да:

*Адамды сүй, Алланың хикметін сез,
Не қызық бар өмірде онан басқа,* — деп, өмірді сүйуге шақырғаны ғой. Есте жүрер қағида.

*Ызалы жүрек, долы қол,
Ұлы сия, ащы тіл,
Не жазып кетсе, жайы сол,
Жек көрсең де өзің біл,* — дегенде де ақын ақтарылып, шынын айтып отыр. Абай бізге ең алдымен осы шындығымен, ақиқатты

адалдығымен айтуымен қымбат.

«Дүниені үлкен көл, заманды соққан жел» деп бағалаған ақынның көп сөзі пайғамбар хадистерімен үндес, өзектес. Абайға құлақ қойсақ, оның әр сөзіне зер салсақ, адасқан көптің өзін де ебін тауып, жөнге салуға болады. «Көңілдегі көрікті ой ауыздан шыққанда өңі қашады» деген ақын «әкесінің баласы — адамның дұшпаны, адамның баласы — бауырың», «бақпен асқан патшадан мимен асқан қара артық, сақалын сатқан кәріден еңбегін сатқан бала артық», «досы жоқпен сырлас, досы көппен сыйлас» деген секілді ғажайып ойларды қағазға түсіреді. Бір сөзбен айтқанда, «ынталы жүрек сезген сөз бар тамырды қуалайды».

Абай жыры келешекке де мәңгібақи сәулесін шашып, жолымызды нұрландырып тұратыны осындай өміршен асыл қасиеттерінен деп білеміз. Біздегі сайын даланың даналық энциклопедиясының негізін Абай салған деу орынды. Танығанға Абайдың бір өзі — бір ғалам, жеке тұрпаты — бір әлем!

*Ана тілінен айырылған адам өз халқы
жасаған мәдени мұраның бәрінен құралақан
қалады.*

Ғабит МҮСТРЕПОВ.